

Людмила БІЛОГРУД

КОЛЬОРОСИМВОЛІКА В ЛІТЕРАТУРНОМУ СИНТЕЗІ МИСТЕЦТВ УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ „ЗРІЛОГО” МОДЕРНІЗМУ

У літературі психологічно вмотивована семантика кольорів, використаних письменником, є формотворчою для лексичних та синтаксичних художніх засобів і смислотворчою для реалізації авторського задуму в цілому. У статті досліджено семантику кольору у творах українських поетів доби модернізму; вказано на особливості поетики творів Є. Плужника, М. Семенка та О. Влизька з погляду синтезу мистецтв (літератури, живопису та музики), виявлено при цьому домінуючу роль кольору у творенні художності; узагальнено уявлення про художні функції кольору в поезії названих митців-модерністів. На прикладах показано, що мова поезії, зокрема кольороназв, характеризується оригінальним авторським звучанням.

Ключові слова: модернізм, імпресіонізм, футуризм, поезія, колір, семантика кольору, кольоросимволіка, синтез мистецтв, кольороназви, символ.

Постановка проблеми. Характерною стилетворчою ознакою мови української поезії є вживання структур із прикметником на позначення кольору. У сучасній поезії сполучуваність назв кольорів із різними поняттями відбиває і закономірності використання традиційних образів, які стали певною мірою поетичними символами, і новаторське вживання назв із семантикою кольору для створення емоційно-оцінних метафоричних означень. Колоративи відіграють важливу роль у поезії митців „зрілого” модернізму, зокрема у досліджуваних письменників – П. Тичини, Є. Плужника, Т. Осьмачки, М. Семенка, О. Влизька. Про це свідчать і широка палітра

кольорів, які називаються у їхніх творах, і семантична багатоплановість відповідних назв.

Проблема синтезу мистецтв не нова в літературознавстві, однак не можна говорити про її цілісне комплексне осмислення. Рецептивна сила поєднання власне літературних прийомів та засобів інших видів мистецтв, які є дотичними й реалізуються у слові, стає особливо відчутною на межі ХІХ – ХХ століть у творчості письменників-модерністів. Це питання важливе в аспекті розуміння авторської концепції твору, позиції митця, значення тексту в цілому та окремих його компонентів. Природа літературної колористики є однією з важливих і водночас малодосліджених наукових проблем, що і зумовлює актуальність цієї статті. Багатство кольоросимволіки у поезії дає підстави осмислювати колір як складний психосемантичний феномен, відкривати можливості використання різних методик для глибшого розуміння художньої семантики творів.

Метою статті є аналіз семантики колористичних засобів модерної української поезії, зокрема на матеріалі творів представників „зрілого” модернізму, творів Є. Плужника, М. Семенка та О. Влизька з погляду синтезу мистецтв (літератури, живопису та музики), вивчення домінантної ролі кольору у творенні художності.

Виклад основного матеріалу. Творчість багатьох українських поетів „зрілого” модернізму є яскравим прикладом гармонійного синтезу звуку і кольору в мистецтві слова (згадаймо лірику молодого П. Тичини). Це свідчить не тільки про високі художні якості твору, а й особливе вміння поета відтворювати в слові звукокольорові картини. Про такі властивості художнього мислення письменника йдеться в праці Л. Маловицької. Дослідниця зазначає: „Поєднання слухових і зорових відчуттів дає „кольоровий слух”. У людей з „кольоровим слухом” звукові відчуття (тон, шум, музичний акорд) викликають зорові відчуття у вигляді зорового образу”; „наявність синестезії є ознакою особливо розвиненої чутливості митця” [1, 55].

У поезії Є. Плужника, на думку Т. Мінченко [2], найчастотнішим є сірий колір, як знак пережитих подій громадянської війни та повоєнного часу. Доля митців трансформує-

ся в літературу, і особливо глибоко це відчувається у віршах Є. Плужника, літературна діяльність якого тривала лише десять років:

...Знаю, сіренький я весь такий,
Мов осінній на полі вечір...
– Тягарем минулі віки
На стомлені плечі!”...[3, 157].

„Сірий колір у поезії Євгена Плужника, – пише Т. Мінченко, – стосується не лише сучасного йому життя: він несе в собі глибоке психологічне значення. Часто сірий колір вживається як своєрідна характеристика психічного стану поета” [2, 76].

...Скінчено. Записано. І крапка.
– Спочивайте, стомлені над міру! –

...Розгортає знов іржава сапка
Землю, від утоми сіру...[3, 56].

Перевага сірого не свідчить про скупку кольорову палітру творчості митця, навпаки, у поезіях ця барва постає в абсолютно різних іпостасях – від сліпучо-сірого до чорно-сірого, і відповідно має різне смислове наповнення:

...Щоб в смузі днів сіренькій і нудній
Часів нових початок розпізнати –
Коли в розлогах світових ланів
Почне життя своє минуле жати!..[3, 311].

Сірий колір має в образній системі Євгена Плужника свої смислові відповідники. Часто сірий колір у його поезії асоціюється з образом грози:

...Надходить дощ. Шумлять бліді берези...
Рвуть блискавиці сірих хмар рядно...
А дужий грім зустрів такі діези,
Що злякано дзвенить вікно!..[3, 40].

У футуристичних віршах М. Семенка та О. Влизька нерідко вбачаємо прагнення до об’єднання форми, кольору, руху і звуку. Домінування в поезії М. Семенка образної стихії міста задає тон усій творчості, зокрема художнім засобам і кольоро-символіці, про що свідчать переважно темні відтінки синього, коричневого, сірого кольорів та уникання зеленого й жовтого.

Проекція настрою через колір яскраво простежується в багатьох віршах митця :

...Сумно блакитністю зім
Серце закрій од стін...[4, 75].

Часто у віршах М. Семенка використання темних відтінків у описах провулків міста, холодних будинків, транспорту і навіть природи має сугестивну силу, викликаючи такі ж „сірі” емоції в читача:

...Я бачу твої барви
В душі моїй невідомості пісня
Пісня суму вітра між гір
Над бухтою синьою з хвилиною
Ночами холодіють зорі
Пустіє між гір...[4, 211].

Іноді навіть білий – це знак не чистоти й невинності, а гіркоти і смерті, часто у такому негативному контексті постають кольори в поезії М. Семенка:

...Сніг спадає і скрізь так біло
Ніби тіло
Лебідки білосніжної
Прозорий вітер з біловіт
На цілий світ
Скидає плями дивовижні.
Усе іскриться все кружляє
І ясно сяє
Блакитним вихором в душі
І сипле порох з неба зорями
Морозами
Шумлять крижані комиші...[4, 305].

Схоже смислове навантаження має колористика в поезії О. Влизька, зокрема, це стосується білого та сірого кольорів:

...Плакали верби і вже не дзвонили в повітрі,
Плакала лунко сопілка — в сумі сивенький дударик...
або:

...За елеватором маяк
на роздоріжжі
бур і мряк

у білій піні,
наче в крейді,
на урвищі
в зеленім рейді,
вогнями жовтими прорізуючи млу...[5, 315].

Також, одним із елементів палітри О. Влизька є низка кольороназв на позначення небесних світил – сонячний, сріблястий (срібляний), місячний, зоряний, золотий (золотавий):

...А так, ідилія! Мов мед!
Ніхто, ніхто не зрушить сон цей!
На горизонті вітер з сонцем
Спокійно грають у крокет! [5, 43],

або

...І зорні ночі, мов пантери,
На сонце плигають в поля.
І плине, плине по етерах
У безвість радісна земля [5, 210],

або

...В ті краї, де лірники-сліпці
Оспівали степовиння рани,
Хтось прийшов з торбиною в руці
І посіяв золоті тумани [5, 59].

Висновки. З погляду синтезу засобів і прийомів різних видів мистецтва, зокрема музики, живопису і літератури, колір набуває особливої ваги за умови актуалізації окремих компонентів поезики того чи того артистичного вияву. У цьому разі колористика як неодмінна складова художності в живописі в поєднанні зі звуковими ефектами музичного мистецтва сприяє створенню високохудожніх творів. Досліджувані твори митці в модерністів тяжіють до якомога повнішого, глибшого змалювання образів за допомогою відтворення звуків, форм, кольорових пошуків, надання емоціям і думкам фізичних властивостей.

Summary. Bilogrud L. Color room in literary synthesis of arts Ukrainian poets «sleep» modernism. In the literature, the psychologically motivated semantics of colors used by the writer is form-forming for lexical and syntactical artistic means and the

creation of meaning for the implementation of the author's plan in general. The semantics of color in the works of Ukrainian poets of modern times is investigated in the article; It is indicated on the peculiarities of the poetics of works by E. Pluzhnik, M. Semenko and O. Vlyzk in terms of the synthesis of arts (literature, painting and music), while revealing the dominant role of color in the creation of artistic creation; generalizations of the artistic features of color in the poetry of the named modernist artists. The examples show that the language of poetry, in particular color names, is characterized by the original author's sounding.

Key words: modernism, impressionism, futurism, poetry, color, semantics of color, color symbolism, synthesis of arts, color names, symbol.

Список використаної літератури

1. Маловицька Л. Звук і колір: феномен синестезії у творчому мисленні генія-митця // Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: творче, критичне і практичне мислення: зб. наук. праць. – Житомир: Житомирський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2009. – С. 55 – 58.
2. Мінченко Т. Сірий колір як метафора буття в поезії Євгена Плужника / Т.А. Мінченко // Вісник ЗДУ. Філол. науки. – 1999. – № 2. – С. 75 – 78.
3. Плужник Є. Поезії. – К.: Рад. письменник, 1988. – 409 с.
4. Семенко М. Вибрані твори / М. Семенко; [упоряд. А. Біла]. – Київ : Смолоскип, 2010. – 688 с.
5. Влизько Олекса. Поезія. Проза. / О. Влизько – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2008. – 352 с.

Одержано редакцією – 30.08.17
Прийнято до публікації – 28.09.17